

3. Історія української літератури: ХХ – поч. ХХІ ст.: навч. посіб. / за ред. В. І. Кузьменка. У 3 т. Т. 1. Київ: Академвидав, 2013. 592 с.

4. Кравець Л. Динаміка метафори в українській поезії ХХ ст.: монографія Київ: ВЦ «Академія», 2012. 416 с.

5. Ольжич О. Незнаному Воякові. Київ: Фундація імені О. Ольжича, 1994. 432 с.

6. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: підручник. Полтава: Довкілля-К, 2008. 712 с.

7. Срібний птах: хрестоматія з української літератури для 11 кл. загальноосв. навч. закл. 2-ге вид., перероб. і доп. У 2 част. Ч. І. Київ: Освіта, 2005. 512 с.

УРБАНОНІМИ ЯК ЗАСІБ ЛОКАЛІЗАЦІЇ ДІЇ ХУДОЖНЬОГО ТВОРУ (на матеріалі роману Гюнтера Грасса «Бляшаний барабан»).

Бияк Н. Я.

кандидат філол. наук, доц.

*кафедри німецької філології та методики навчання німецької мови,
Тернопільський національний університет імені Володимира Гнатюка,
Тернопіль, Україна*

До основної функції топонімів у художньому творі належить локалізаційна. Саме топонім, називаючи той чи інший географічний об'єкт, допомагає локалізувати дію твору. Німецький письменник Гюнтер Грасс у своєму романі «Бляшаний барабан» також використовує значну кількість топонімів.

Сам письменник у передмові до роману пише, що імена та події вигадані, але топоніми — від макротопонімів до мікротопонімів, як може пересвідчитись кожен читач, реальні. Сам письменник надає їм багато ваги — кількість географічних назв значно переважає інші розряди онімів у романі. Найбільшу групу серед них становлять урбаноніми, їх частка — 93% від усіх топонімів у романі.

Варто зауважити ще одну особливість — звична для топонімів функція локалізації у просторі, розвивається до більш значущої саме для цього роману — локалізації у часі. Міста *Danzig*, у якому відбувається дія твору, сьогодні вже не існує на карті. Адже після Другої світової війни сьогоднішній Гданськ, що належав у свій час до Пруссії, а потім до німецького Рейху, увійшов до складу Польщі.

Для майже документального представлення тогочасного міста служить ціла палітра реальних урбанонімів, які передають атмосферу старовинного тевтонського, а згодом і пруського міста. Письменник любовно описує його, називає площі (*Graf-Adolf-Platz*, *Heveliusplatz*, *Max-Halbe-Platz*), вулиці і провулки (*Grünstraße*, *Hertastraße*, *Jülicher Straße*, *Magdeburger Straße*;

Breitgasse, Hundegasse, Langgasse, Tobiasgasse), відомі архітектурні споруди (*Zeughaus*), вежі і ворота міста (*Langgasser Tor, Stockturm, Olivaer Tor*), мости (*Kuhbrücke, Mottlaubrücke, Radaunebrücke*), парки (*Kleinhammerpark, Kurpark, Schloßpark*), Його персонажі відвідують школи (*Conradinum, Helene-Lange-Schule, Horst-Wessel-Oberschule, Petri-Oberschule Viktoriaschule*) і ринки (*Heumarkt Holzmarkt Kohlenmarkt*), крамниці і ресторації (*Kaisers-Kaffee-Geschäft; «Einhorn», «Kurfürst», «Vier Jahreszeiten», «Weitzke», «Woyke», Zwiebelkeller*) та інші громадські місця (*Pfarrkirche St. Barbara, Herz-Jesu-Kirche, Christuskirche, Sankt Katharinen, Trinitatiskirche*).

Завдяки великій кількості реальних назв читач робить стрибок у часі, занурюється у це історичне місто. Разом із персонажами роману він прогулюється центральною вулицею для променадів *Langgasse*, ласує тістечками у «*Seestern*», п'є пиво у кнайпі «*Zum Schweden*» навпроти протестантської церкви для моряків, відвідує кафе і ресторани «*Paragei*» «*Reitbahn Ohra*» «*Zinglers Höhe*». Він насолоджується прекрасним видом із вікна на площу у середньомісті: «*Hinter zwei Fenster hätte man sich in friedlichen Zeiten stellen können, hätte, den Heveliusplatz beobachtend, seinen Spaß gehabt*» [1, с. 105] Ще однією яскравою ілюстрацією тогочасного міста з тевтонською історією є присутність у назвах вулиць поряд із традиційними *Straßen* і *Gassen*, найменувань *Allee* і *Weg*: *Hindenburgallee, Königsallee; Anton-Möller-Weg, Brösener Weg, Brunshöferweg, Hohenfriedberger Weg, Labesweg, Kleinhammerweg*.

Провулки міста здебільшого мають назви професій тих людей, які за звичаями Середньовіччя мешкали цехами на цій вулиці: *Brotbänkengasse, Große Wollwebergasse, Häkergasse, Kleine Wollwebergasse, Milchkanngasse Schneidermühlengasse Tischlergasse*. За тогочасними традиціями вулиці нерідко іменувалися за назвою церкви або собору, що була поблизу *Heiligen-Geist-Gasse, Luisenstraße*. У романі автор згадує і вулицю — *Marienstraße*, і церкву (*Kirche Sankt Marie, Marienkirche*).

Центральні вулиці отримували своє найменування на честь відомих історичних особистостей, зокрема правителів або ж уродженців міста або регіону. Вулиця *Friedrichstraße* без сумніву була названа на честь прусського короля Фрідріха II. Площа *Heveliusplatz* носить ім'я відомого польського астронома Яна Гевелія, який народився у Данцигу і у свій час був там поважаним бюргером, а згодом і градоначальником. Одна із вулиць у романі має назву *Schichaugasse*. Фердинанд Готтлоб Шіхау — німецький інженер, який побудував верфі у Гданську і Ельблонгу. А площа *Max-Halbe-Platz* носить ім'я відомого німецького письменника Макса Гальбе, яскравого представника німецького натуралізму, уродженця Західної Пруссії.

Присутня у романі назва вулиці *Adolf-Hitler-Straße*, чітко локалізує дію твору ще й у часі. Адже таку назву вулиця могла мати впродовж дуже короткого часу — ймовірно від 1933 до 1945 року.

Характерна для топонімії Східної і Середньої Європи ситуація, коли слов'янські топоніми після завоювання території тевтонськими рицарями отримали німецькі назви, чітко прослідковується у романі. Письменник для

називання урбанонімів і околиць Гданська використовує назви, що були широковживаними у ті часи. А тоді вільне місто Данциг належало до німецькомовного регіону Пруссія, отже і назви всі були німецькі.

Сьогодні вони на міжнародних картах традиційно слов'янські. Тому топоніми *Erbsberg Halbinsel Hela, Jeschkentaler Wald, Langfuhr.Olivaer Wald, Ottominer See, Putziger Wiek* збереглися тільки на історичних картах або ж у путівниках, присвячених історичним місцям Гданська.

Описана автором картина точасного міста особливо цінна тим, що вона представляє місто, якого вже не існує у тому вигляді і у тій атмосфері. Сьогодні це польське місто Гданськ із вулицями, які здебільшого мають інші назви. Та й назви інших урбанонімів, за винятком мабуть лише соборів і церков і декількох вулиць, навряд чи збереглися на карті сучасного міста.

Література:

1. Grass G. Die Blechtrommel. Frankfurt am Main: Fischer Bücherei, 1960. 281S.

POLYSEMIE-FORMAT DER DEUTSCHEN SUBSTANTIVE IN KORRELATION ZUM MENTALEN LEXIKON DES MENSCHEN: SYNERGETISCHER ANSATZ

Drebet V. V.

Dr. phil. habil.,

*Professor des Lehrstuhls für deutsche Philologie
und Methodik des Deutschunterrichtens*

*Nationale Pädagogische Wolodymyr-Hnatjuk-Universität Ternopil
Ternopil, Ukraine*

Polysemie als hierarchisches Wortbedeutungsmodell auf der Langue-Ebene. Eine Offenheit des Sprachsystems für die Erwerbung neusten Wissens lässt das Wesen eines Sprachzeichens optimal erkennen: die Entstehung der lexikalischen Bedeutung ist mit dem menschlichen Faktor untrennbar verbunden, weil der Mensch im Erkenntnisprozess für dieses oder anderes Sprachzeichen bestimmte Bedeutungen speichert, welche bestimmte Informationen über Erscheinungen und Gegenstände der angeeigneten Wirklichkeit beinhalten. Da die Zahl von den im menschlichen Gedächtnis gespeicherten Gegenständen und Erscheinungen der außersprachlichen Realität unendlich groß ist, und die Zahl der diese Gegenstände und Erscheinungen zu bezeichnenden Wörter unabsehbar kleiner ist, kann ein und dasselbe Wort mehrere Gegenstände bezeichnen und mehrere Begriffe ausdrücken, d. h. das Wort kann mehrdeutig sein (vgl. [1, c. 21]).

Entscheidend für diese Konzeption ist die Auffassung, dass die Bedeutungen eines polysemen Wortes nicht im Kontext gebildet werden, sondern im Sprachsystem schon vor der kontextuellen Aktualisierung, also unabhängig vom Kontext als